

Kajuh

1922–1944

moj pesnik

Razstava ob 70. obletnici smrti Karla Destovnika - Kajuha

... če pa umrem prej, predno nam svobode dan zasije ...

Avtorica: Stanka Ledinek

Oblikovalec: Peter Groznik - Peč

Zahvaljujemo se vsem, ki so nam izposodili gradivo:

družina Mešič, dr. Emil Cesar, Vlado Kojc, Janez Osetič, Darinka Bizjak, Frenk Špiler, Župnija Šoštanj, Osnovna šola Karla Destovnika - Kajuha Šoštanj, Muzej Velenje, Upravna enota Velenje, Pokrajinski arhiv Celje, Osrednja knjižnica Celje, Muzej novejšje zgodovine Celje, Pokrajinski arhiv Maribor, Muzej narodne osvoboditve Maribor, Univerzitetna knjižnica Maribor, Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana, Slovanska knjižnica Ljubljana, Knjižnica Filozofske fakultete Ljubljana, Koroška osrednja knjižnica Ravne na Koroškem, Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Radiotelevizija Slovenija, Arhiv Republike Slovenije.

KNJIŽNICA
KNJIŽNICA VELENJE

Šoštanj (1922–1933)

Predniki Karla Destovnika - Kajuha izhajajo iz vasi Skorno pri Šoštanju. Njegov ded, Jože Destovnik, se je kot izučen čevljar zaposlil v Woschnaggovi tovarni usnja v Šoštanju. Jožetov sin, Kajuhov oče, ni šel po očetovih stopinjah. Sodeloval je v kulturno prosvetni dejavnosti in tam spoznal Marijo Vasle, ki je bila hči premožnega šoštanjskega meščana. V malem mestu je vez hčere bogatih staršev s sinom delavca razburjala duhove.

Karli se je rodil kot njun prvi otrok, 19. decembra 1922 (po dosegljivi predvojni dokumentaciji 13. 12. 1922). Družina se je v iskanju boljšega življenja preselila v Maribor. Starša sta se poročila 24. avgusta 1923, nato so se preselili nazaj v Šoštanj. Oče si je našel zaposlitev v tovarni usnja, mama pa je pomagala svoji materi pri vodstvu restavracije.

Pozneje jim je Kajuhova babica odstopila prostor za kavarno, ustanovili so tudi kinopodjetje. Družina se je povečala, rodil se je drugi sin, Joži. Pri dveh letih in pol je mali Karli šel v vrtec, pri petih letih pa je začel obiskovati šolo. Ob marljivem delu je postal zelo dober učenec. Že v osnovni šoli je Kajuh opozoril nase in na svojo pisateljsko sposobnost.

Prva znana fotografija Karla Destovnika z očetom in materjo, 1924

Kajuhova rojstna hiša v Šoštanju

Otrokovo pismo Jezuščku

Gospod kaplan mi večkrat
je o Tebi v šoli pravil
in rekel je, da dober in usmiljen si,
da si otrokom mnogo lepega napravil.

Veš, name Miklavž je že pozabil,
je žogo Milanu, copate, vlak prinesel,
a prošnjo mojo je odbil.
Jaz sem le to ga prosil, da oče naš ne bi več pil.
Ti, Jezušček, Ti me ne boš pozabil?
Vem, da ne boš,
ker tudi Ti si reven bil kot mi
in veš, da je težko ubogim.

Karel in brat Jože

Kraljevina Jugoslavija.		Škofija lavantinska	
Štev. 244			
Rojstni in krstni list.			
Izpisek iz rojstne in krstne knjige župnije			
Zvezek XI. stran 56 Štev. 163			
Leto, mesec, dan		1922. december 21.	
Krstni		21. december 1922	
Kraj rojstva (ulica, hišna št.): občina		Šoštanj 145	
Ime otrokovo		Karel	
Zakonski(a), nezakonski(a), sin, hči		prozakonski	
Vera		rims. katoliška	
oče(a)		Destovnik Jožef, čevljar	
Ime, priimek, poklic, pristojnost		Marija roj. Karle	
matere		Franz Schwarz kmetin Šoštanj 145	
Ime, priimek, bivaličev, dedov		Anton Karlo Kaplan	
Krstitelj			
Pripomba o sv. birni, poroki i. t. d.			
V dokaz resničnosti letnišnji podpis in godni pečat:			
Župnijski urad		Šoštanj, dne 12. junija 1933	
		Gail Pavel	
		Gajnik	

Rojstni in krstni list Karla Destovnika

Iz pisma Jezuščku

Čeravno mi je oče pravil,
da k nam ne boš ničesar nosil,
bi te vseeno rad poprosil ...
A ne bonbonov, smuči in slaščic,
ne kakor lani kruha in potic ...
Snega nam pošlji, Jezušček, snega,
da oče dela bo dobil na cesti.

Karel, star štiri leta

Brat Jože in Karel

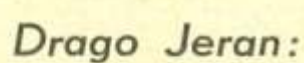
Septembra 1933 je Kajuh zaključil peti razred in nadaljeval šolanje na celjski gimnaziji. Nekdanjo malo maturo je opravil s prav dobrim uspehom, peti razred je ponavljal. V šestem razredu je bil zaradi naprednega delovanja kazensko izključen, zato ga je končal na mariborski gimnaziji. Zaključek sedmega razreda pa je preprečil začetek druge svetovne vojne.

V Kajuhoovem življenju je ostro zarezana meja med otroštvom in zrelostjo. Prešel jo je v nižji gimnaziji. V višji gimnaziji je Kajuh kot skojevec vzdrževal stike s predvojnimi komunisti v Šoštanju, Celju in okolici. Družil se je s Francem Leskovškom - Luko, Dušanom Kraigherjem, Vrunčem, Slavkom Šlandrom in drugimi. Ker je Kajuh deloval predvsem kot pesnik in videl v tem poglavitno vlogo svojega poslanstva, je v pogovorih z njimi rad načenjal tudi literarna vprašanja ter tako dobil prve svetovalce za svoje delo.

Njegova izpoved je najbolj iskrena takrat, ko izhaja iz njegovih osebnih doživljajev. V njih se opazijo ostro začrtana nasprotja, ožarjena z lepoto otroštva in presunjena s prvimi samostojnimi spoznanji o življenju. Njegova mladostna poezija zato ni čustveno sproščena, nagiba se v razumsko izpoved. Objavljal je v Slovenski mladini pod psevdonimom Drago Jeran.

*Med ljudi bom šel
s knjigo Hugoja v rokah.
In klical ljudem bom in klical
bodo milijoni z menoj.
«Dol z vojno, nasiljem, krivico!»
Za mir bom govoril, ljubezen, svobodo.
Začutil bom dneva novega sij.*

*Ne joči, mati, nad menoj,
če nisem tisti več,
ki v stari cerkvi je s teboj
pobožne pesmi pel.
Oprosti mi, če nisem tisti več,
ki za roko si v šolo ga vodila
in puško mu za god kupila...*

*Ponosen sem sedaj in srečen mati,
ker ves sem ž njimi, ki trpijo
in slutim ž njimi lepši čas ...
Zato ne joči, mati, in oprosti mi!*

Pesem Ne joči, mati ..., objavljena v Slovenski mladini novembra 1939 (podpisan s psevdonimom Drago Jeran)

Spričevalo

Međurečje – Šoštanj – Šmartno pri Slovenj Gradcu (1941)

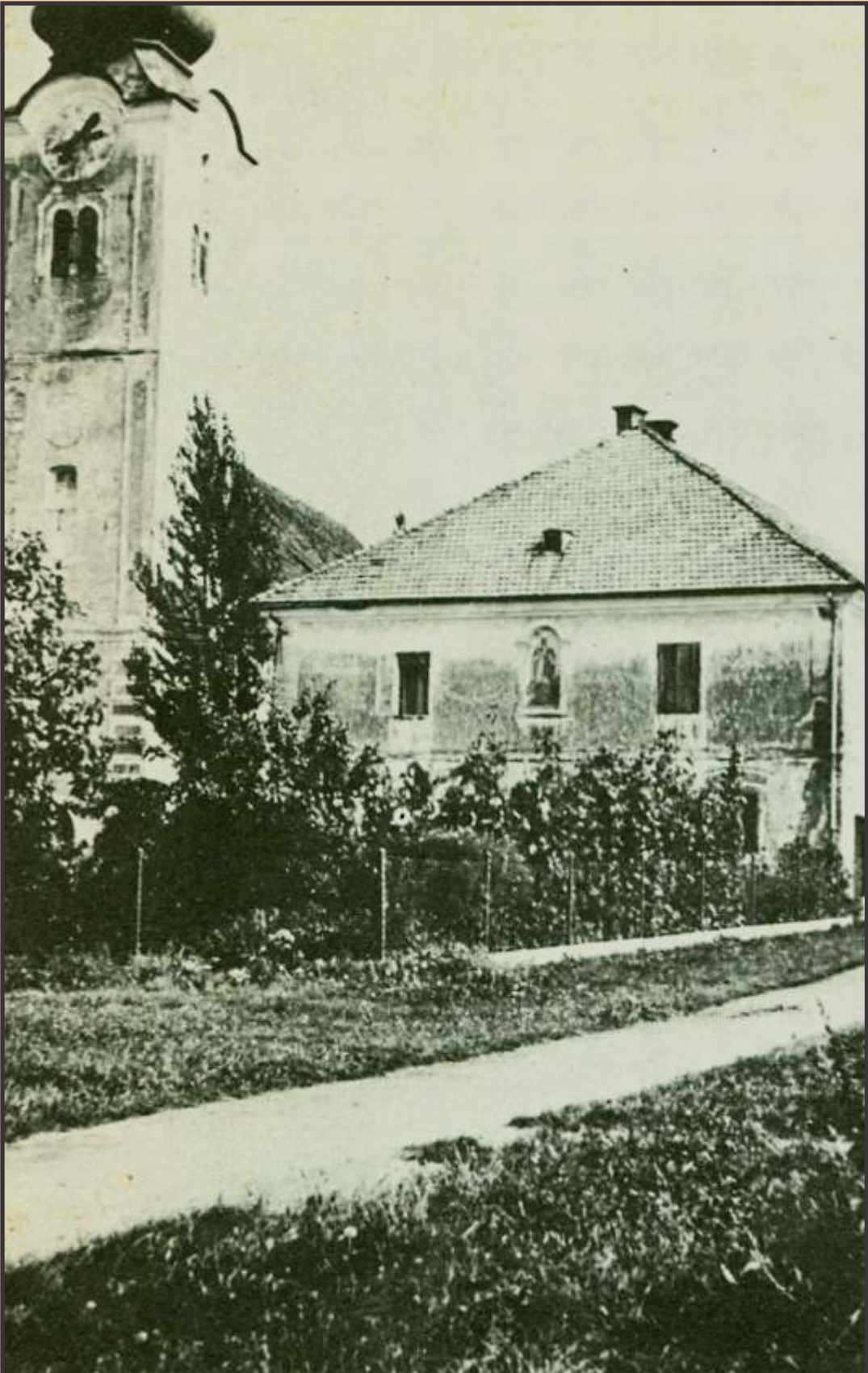
Še kot dijaka so Kajuh januarja 1941 poslali v Međurečje v Srbiji. Takratna oblast je tja internirala slovenske, bosanske in makedonske komuniste. Privedli so jih z vojaškimi vpoklici na »orožne vaje«. Kljub težkim pogojem je bilo v Međurečju življenje pestro. Interniranci so prirejali predavanja in kulturne večere in s tem preprečili poskuse zatiranja napredne misli. V to pestro politično in kulturno življenje se je vključil tudi Kajuh in nastopil s svojimi pesmimi na dveh takih prireditvah.

Ko je Nemčija 6. aprila 1941 napovedala vojno Jugoslaviji, je bil že doma. Takrat sta s prijateljem Blažem Röckom - Bibo organizirala skupino prostovoljcev za jugoslovansko vojsko. Prišli so do zasavskih hribov, kjer jim je namero preprečil nemški napad. Nemci so presenetili vojaško neizurjeno skupino, ki se je razbežala. Kajuh se je, že prej bolan, pri begu čez skalovje poškodoval. Svoje pribežališče je našel na Platzerjevem kozolcu v Šoštanju.

Gestapovci so ponj ponovno prišli 28. aprila ter ga odpeljali v zapor v Šmartno pri Slovenj Gradcu. V zaporu je spet začel intenzivno pisati pesmi. Po nekaj tednih so ga spustili domov, in ker se tam ni počutil varnega, je najprej odšel k stricu v Rezano pri Gomilskem, nato pa k prijateljem v Letuš.

Skupina Slovencev na poti v Međurečje, januar 1941 (Kajuh je v zadnji vrsti, s stisnjeno pestjo)

Gestapovski zapor v Šmartnem pri Slovenj Gradcu

Iz Međurečja II

Zunaj je bajen večer,
v mlakah se luna blešči,
reka šumljaje v dolino polzi,
v dolgih, lesenih barakah je mir.

Vsak se pomaknil je k luči in piše:
materi sin, ki ji z doma premlad je odšel,
ženi delavec, ki z rova je semkaj prišel,
sveča pa čudne podobe po stenah si riše.

Drobna pesem

Jaz sem
droben, droben list,
ki drevo
mu daje hrano.
To drevo
iz zemlje rase,
zemlja
pa je vir življenja,
in življenje
vir človeštva,
in človeštvo,
to je hrast,
ki človeku
daje rast.

Šoštanj v Kajuhovih gimnazijskih letih

Pet in dvajset

Pet in dvajset nas je tu zaprtih,
pet in dvajset lic udrtih,
pet in dvajset src človeških,
petdeset oči ledenih.
Kri iz ust nam, s čela in iz prstov lije,
kakor pse nas policija bije,
kdor pa ni ko pes jim vdan,
veš, za take so samice,
trd beton in brez odeje,
od gladu umiraš in od žeje,
po telesu lazijo stenice ...
Misli, trudne misli plazijo se v nas.

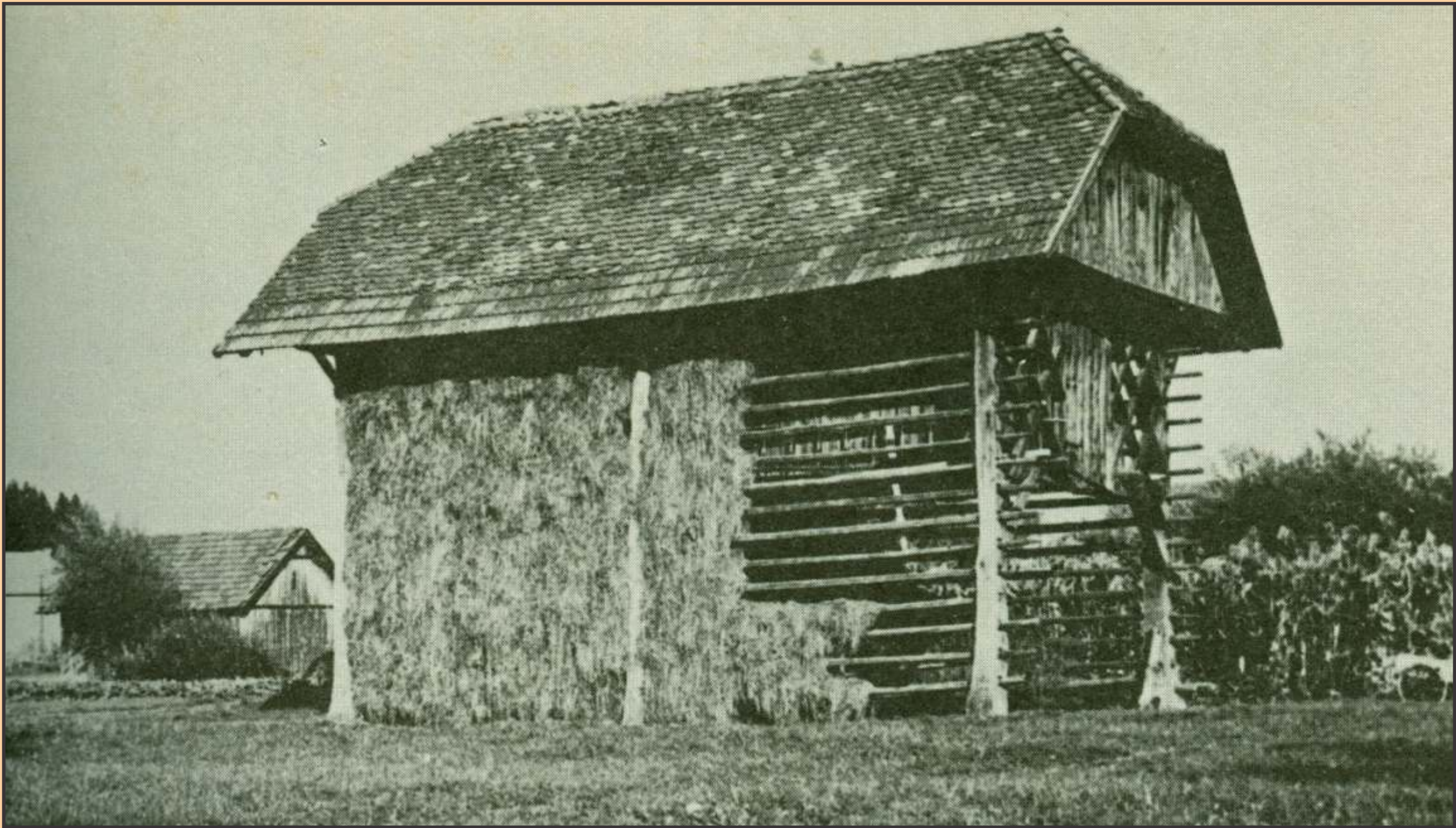
Proč vrzimo trudne misli -
ni je smrti brez življenja,
ni svobode brez trpljenja,
vse prešlo bo kakor kalna reka.
Proč jo vržeš, če pretesna je obleka.
Človek, novi človek vstal bo iz človeka!

Kajuh (na desni) leta 1941

Novica o nemškem napadu na Jugoslavijo

Platzerjev kozolec v Šoštanju, kamor se je zatekel ranjeni Kajuh

Ljubljana (1941–1943)

Za kratek čas se je vrnil v Šoštanj. Družino Destovnik so 9. septembra prisilno izselili, Kajuh se je pravočasno skril. Pozneje so Nemci družino spustili, Kajuh pa je prebegnil v Ljubljano. Najprej se je zatekel k stricu, zadrževal se je tudi pri šoštanjskih znancih Zavadlav. Aktivno je sodeloval v vojaško obveščevalni službi. Družil se je s skojevci, bil je udeležen na njihovih literarnih večerih. Dobro se je vživel v novo življenje in mnogo pisal.

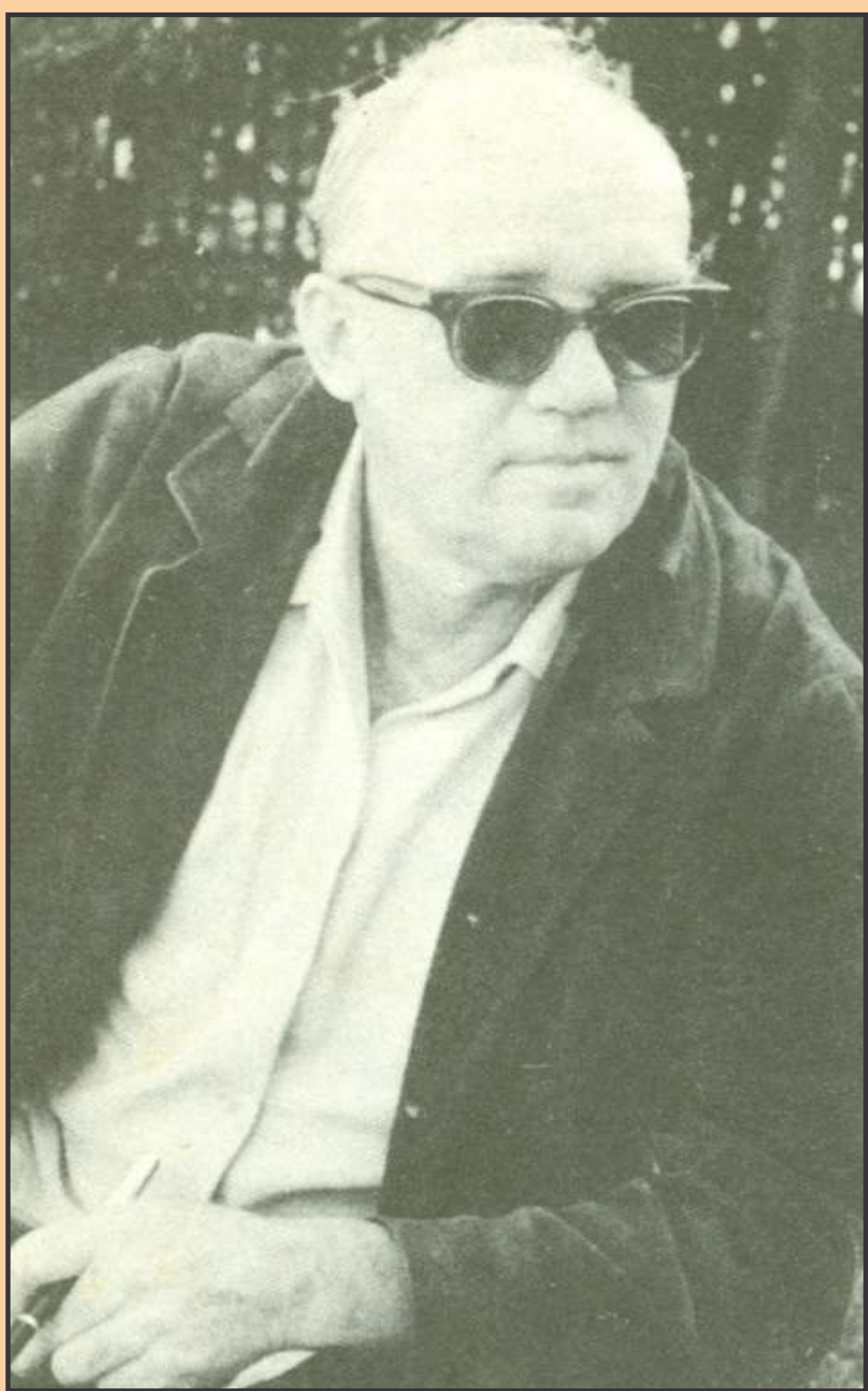
Predvojnim socialnim pesmim se je pridružila pesem z bojno tematiko. V njegovih pesmih se čuti odločna pripadnost ljudstvu in boju za obstoj. Iz pesmi veje želja po stiku z ljudmi. Obenem se zaokroži tudi njegova intimna izpoved.

Vzpostavil je stike z uredništvom ilegalnega mladinskega glasila Mlada Slovenija. Poleg tega je objavljaj tudi v Slovenskem poročevalcu, Setvi in Naši ženi. Podpisoval se je z več imeni: Jernej Puntar, Blaž Burjevestnik, Kajuhov Tonč. Pozneje je za svojo stalnico prevzel psevdonim Kajuh. Leta 1942 je nastala njegova prva pesniška zbirka z naslovom Markacije. Morali bi jo natisniti v ilegalni tiskarni Tehnika, ki pa je bila septembra 1943 izdana in uničena, z njo pa tudi za tisk pripravljena Kajuhova zbirka.

Navezal je mnogo stikov s pomembnimi kulturnimi delavci: Prežihovim Vorancem, Filipom Kumbatovičem, Pavlom Golio, Matejem Borom, Tonetom Seliškarjem in Otonom Župančičem.

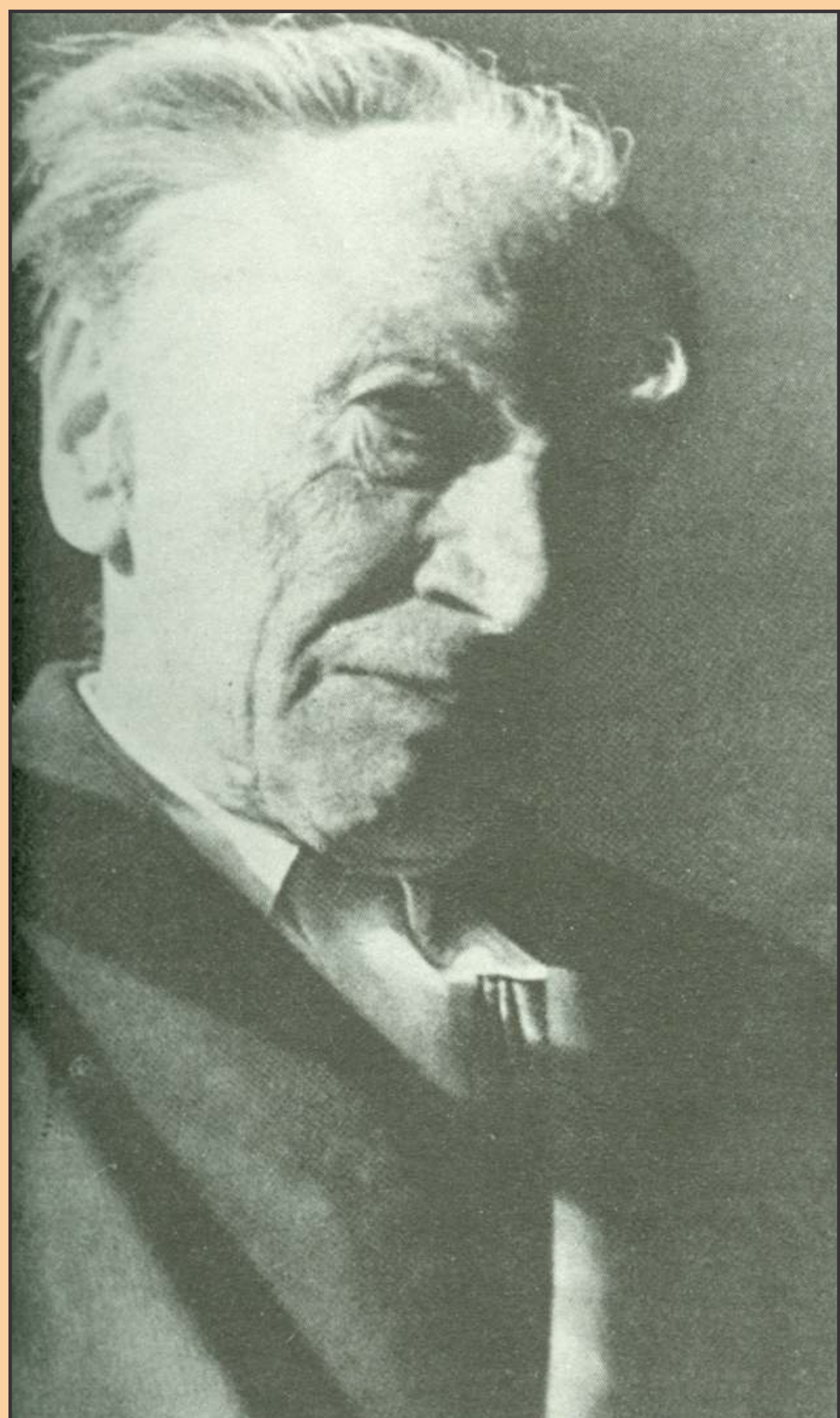
V ljubljanskem Tivoliju s prijatelji, oktober 1941; Kajuh drugi z leve

Vladimir Pavšič - Matej Bor

Filip Kumbatovič

Oton Župančič in njegov spominski zapis o srečanju s Kajuhom

Spoznanje

Kakor sobe kamenite
smo nekdanj bili,
ko tolmini, polni strnjene krvi ...
Pa je prdivjal ta boj
in položil dlan na kamen,
vročo, gorko dlan
in vžgal je plamen,
da se je razpočil kamen
in zavrela kri v tolmunih ...

Zdaj smo taki,
da strmimo nad seboj.
Žejni pijemo spoznanje:
čase so tovarišev lobanje,
če do dna pogledaš vanje,
ti po žilah zakipi
in upor se v njih vzbudi.

Glej, v preklane lobanje
smo zajeli vse spoznanje,
ki prevpilo je srca
in preželo jih do dna,
da so bunkerji postala,
ki jih ne zdrobè letala,
kajti kri je po cementu vzvalovala.

Lovro Kuhar - Prežihov Voranc

Mostovi

Iz src
rasto
v srca mostovi,
mostovi rasto,
železobetonski
mostovi,
mostovi,
grajeni s strastjo,
grajeni trdno.
Beton
je napravljen s krvjo,
cement
iz zdrobljenih kosti,
traverse
so trupla mrtvih ljudi.
Mostovi rasto
in ni dinamita,
da bi jih mogel
razbiti,
ni mine
in ni ga letala,
ki moglo
bi v zrak jih spustiti.
Mostovi rasto,
iz vseh človeških src
se pno
in v vsa srca.
Mostovi rasto
trdnó in s strastjo
noč za nočjo.
Mostovi,
ki z njih bodo naši krvniki zmetani,
mostovi,
v svetovja ljubezni speljani.

Kajuh

Pozdravljen, Kajuh, črni, lasati fant, ki si prišel
pred svojim odhodom v partizane k meni po slovo, ko
so ti sporočili, da me je tvoja mlada pesem ogrela, in
sva si govorila besede, da si bil ti mojih in jaz tvojih
vesel. To je bilo najino prvo in poslednje srečanje.
Kadar bom slišal visoko nad smrekami samotni klic
kanje, bom tiho pomislil nate in na tvoj čili polet,
mladi Kajuh-Kanjuh!

Župančičev spominski zapis o Kajuhu

Španski jezdec v Ljubljani med okupacijo

XIV. divizija (1943–1944)

Avgusta 1943 je odšel v partizansko enoto na Dolenjsko, na osvobojeno ozemlje. Postal je vodja kulturniške skupine XIV. divizije. V skupini so bili ob ustanovitvi še Marta Paulin - Brina, Savo Vrtačnik - Krn, Janez Weiss - Belač in Sveto Marolt - Špik. S svojim mladostno iskrenim čustvovanjem in politično predanostjo se je Kajuh znal približati borcem ter ljudem, s katerimi se je na pohodih srečeval.

Prirejali so kulturno-politične prireditve, imenovane mitinge. Delovali so po dolenjskih, notranjskih, primorskih in belokranjskih vaseh. Novembra 1943 je izšla prva natisnjena zbirka Kajuhovih »Pesmi« v osemindesetih izvodih. Zbirko je uredil pesnik sam. Odločil se je za objavo Ljubezenskih ter dodal še pesmi, ki so bile primerne za recitacijo.

6. januarja 1944 so odšli iz Bele krajine prek Hrvaške na Štajersko. Pohod je trajal en mesec. Tu je divizijo dočakala težka nemška ofenziva na Paškem Kozjaku ter ostra zima. Kulturniška skupina XIV. divizije se je namestila pri Žlebniku v Šentvidu pri Zavodnju nad Kajuhovim rodnim Šoštanjem. Na večer 22. februarja 1944 je hišo iznenada napadla nemška patrolja. Kajuh je bil ob prvih strelih mrtev. Star je bil komaj nekaj več kot enaindvajset let.

Kajuh je bil odlikovan z ordenom narodnega heroja 21. julija 1953.

Kajuh partizan

Kajuh govori prebivalcem v Starem trgu novembra 1943

Kočevski rog, avgusta 1943. Kajuh na levi

Kulturniška skupina XIV. divizije septembra 1943

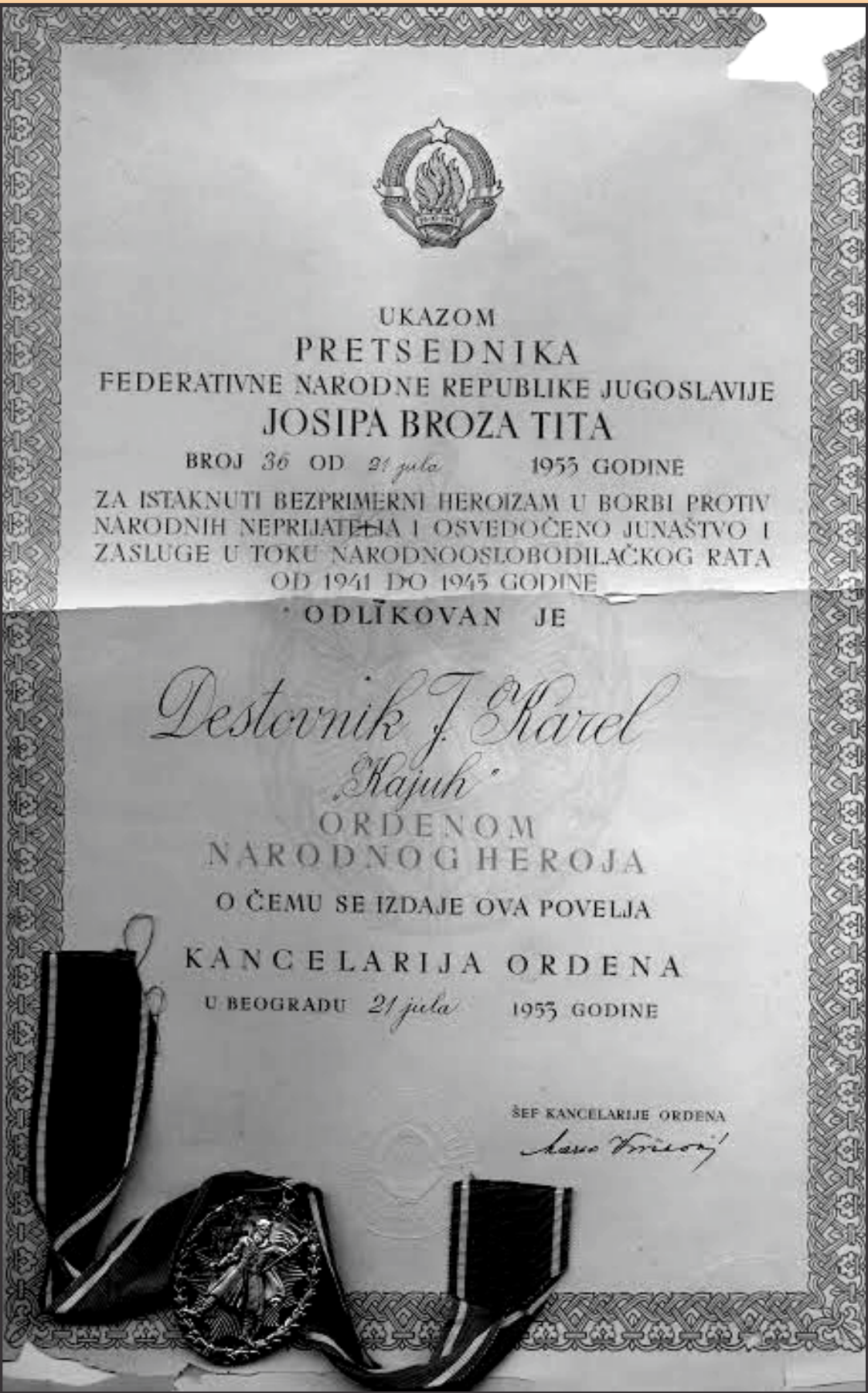
V slovenskih vaseh

*Vsak večer z mrtvaškim prtom
hiše-okostnjake mrak pregrne,
vsak večer med razvaline črne
veter iz svobodnih gor zapiha
in med razvalinami takole vzdihaja:*

*Vsak večer prihajam med požgane hiše,
kjer nekdanj na oknih
so rdeče pelargonije cvetele,
kjer pod oknom fant dekletu
kmečki nagelj je v lase pripenjal.*

*Zdaj je žalostno in pusto tod ...
Fant, ki je dekleta z rožo bil oktil,
je obležal v hostah lansko zimo ...
In dekleta ...?
V zaporih so umirala dekleta.*

*Kmalu vel bom po slovenski zemlji,
pel bom, vriskal od veselja,
in junaški partizan bo z nagljem
okrasil lase dekletu.
Vse drugače, lepše bo takrat na svetu.*

Ukaz o odlikovanju Karla Destovnika - Kajuha z ordenom narodnega heroja, julij 1953

Pesem XIV. divizije

*Zaplovi pesem borb in zmage preko gmajn, gora,
zaplovi pesem divizije Štirinajste v svet,
ponesi Tomšiča duh, Šercerja, duh Bračiča
po vsej slovenski zemlji in prekali z njim srca.*

*»V borbo, Štirinajsta, juriš!«
naj se razlega prek sveta!
Dvignimo puške in naprej junaško
vsi za komandantom v boj. Naprej!*

*Ko domovina vstane iz trpljenja in gorja,
takrat bo Štirinajsta zmagovito stopala,
takrat med prvimi bo stala v vrsti divizij,
ki so borile se za boljše in srečnejše dni.*

*»V borbo, Štirinajsta, juriš!«
naj se razlega prek sveta!
Dvignimo puške in naprej junaško
vsi za komandantom v boj. Naprej!*

Zadnja Kajuhova fotografija, februar 1944

Marija Medved

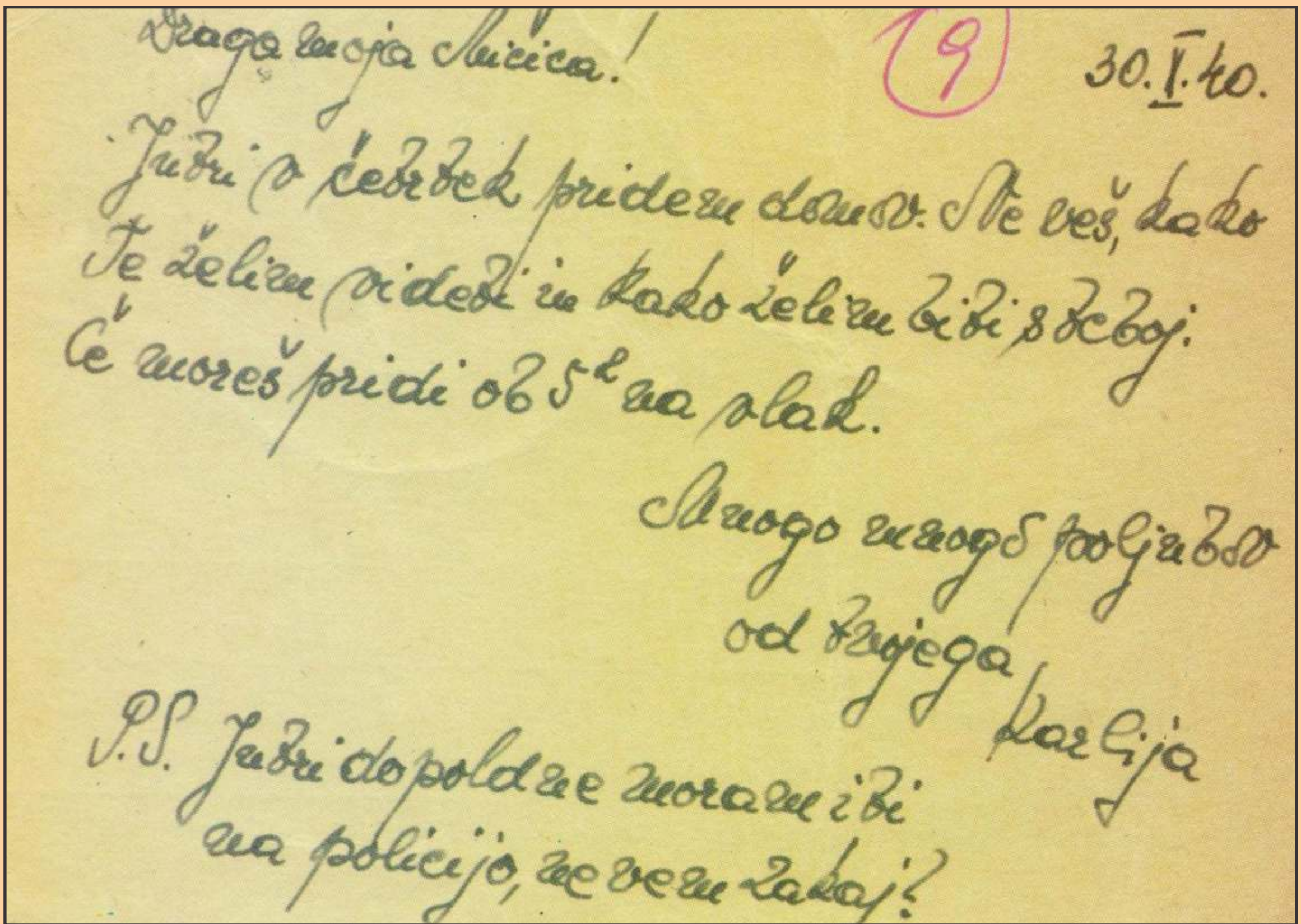
Marija in Karli sta se spoznala kot srednješolca. Doma nad Marijino zvezo s Karlijem, izredno zavednim Slovencem, ki je imel nenehne težave z oblastjo, niso bili najbolj navdušeni. Na začetku sta bila le dobra prijatelja. Prava iskra je preskočila pozneje, v skupni bolečini ob samomoru prijatelja Petra.

Marijina družina je bila ena redkih v Šoštanju, ki je imela pisalni stroj. Mičica, kot jo je ljubkovalno klical Karli, je pretipkavala njegove pesmi. Pošiljal jih je v različne revije in poklanjal prijateljem. Ko je šel v šolo v Maribor, so začela prihajati njegova pisma. Iz njih je moč razbrati vročo ljubezen, ki jo je čutil do svojega dekleta, ter bedo tistega časa. Januarja 1941 so Karlija poslali v Medjurečje v Srbiji. Tudi od tam se ji je pogosto oglasil. Po devetnajstih dneh taborišča se je vrnil in nadaljeval študij na gimnaziji v Mariboru. V enem od pisem iz tega obdobja je Mičica dobila njegovo prelepo ljubezensko izjavo.

Na začetku druge svetovne vojne je Marija sodelovala v akciji šoštanske mladine in si prislužila šest tednov zapora v celjskem Starem piskru. Ko je prišla domov, si je pripravila prtljago in odšla v izgnanstvo v Avstrijo. Pred odhodom sta se s Karlijem zadnjič videla. Dal ji je ciklus pesmi in ji povedal, da se bo od sedaj naprej imenoval Kajuh. Poslovila sta se, ne da bi slutila, da se ne bosta nikoli več srečala.

Kajuh in Mičica, Šoštanj 1939

Dopisnica iz Maribora

Dèkle, dèkle moje

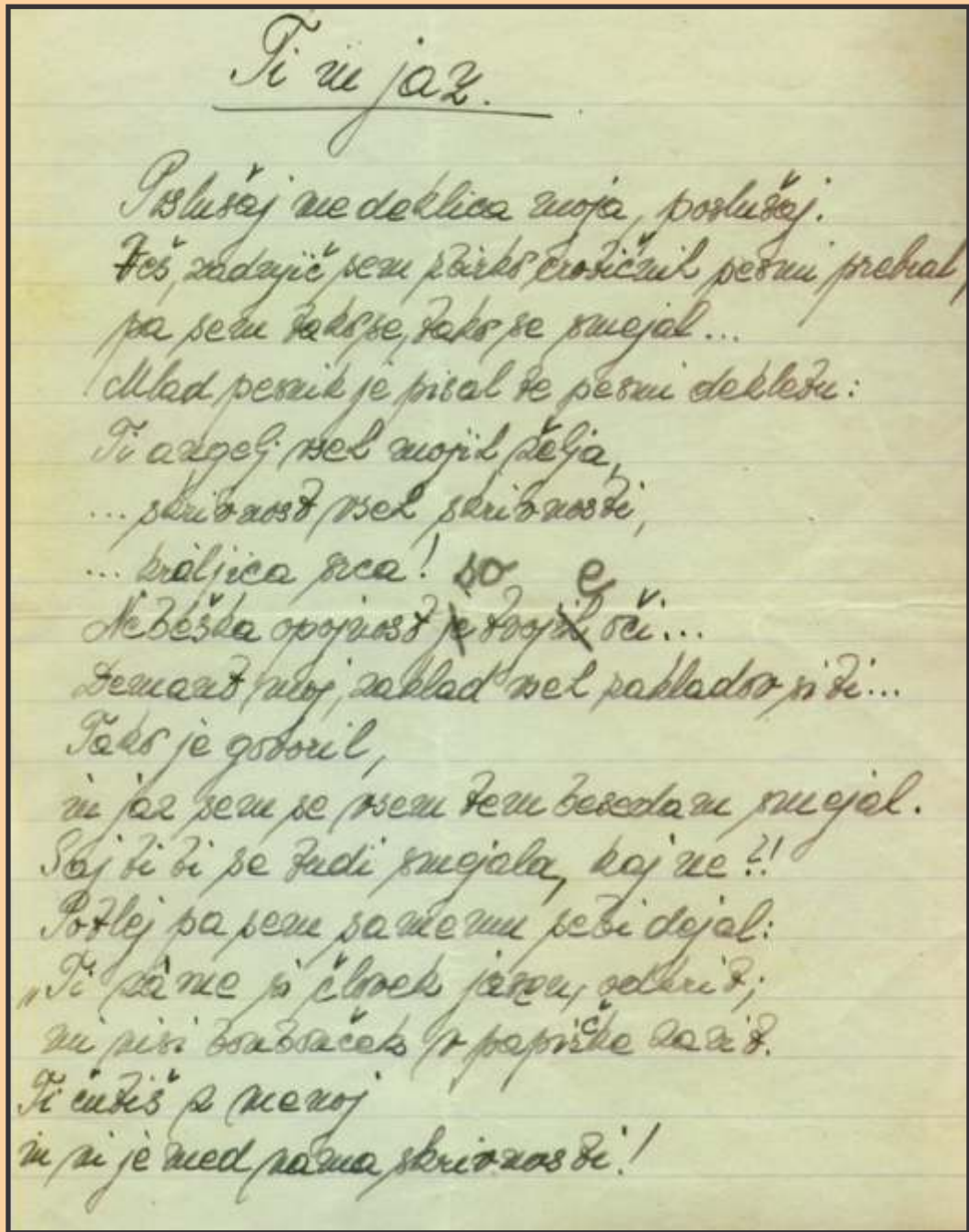
Dèkle, dèkle moje, božaj me z rokami,
s prsti drobnimi mi pojdi preko lic,
s prsti drobnimi mi pojdi preko lic,
in me vsaj za hip, za hip omami.

Za trenutek droben mi zakrij oči.
Hotel bi vsaj takrat nežno zaživeti,
hotel bi vsaj takrat nežno zaživeti
v tej surovosti današnjih dni.

Potlej pa me zbudi, zbudi me, da veš,
in rokó mi drobno vzemi z lica,
in rokó mi drobno vzemi z lica,
ker z rokami delava, saj veš.

»In vzemi meni sebe, umrl bom kot drevo brez sonca, kot lačni brez kruha. Telo bi še ostalo, bilo bi kot izsušeno, mrtvo drevo, toda v moji notranjosti bi se vse podrlo in nobene lučke, še tako drobne lučke, ki bi mi svetila v praznoto in temačnost naših dni, ne bi bilo več.«

Misel, ki jo je Kajuh zapisal svoji Mičici

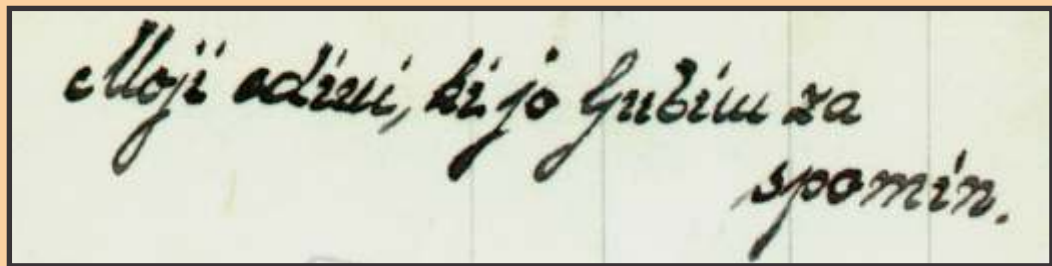
Začetek pesmi Ti in jaz

Marija in Kajuh na sprehodu po Šoštanju

Kajuh v cvetoči pomladi leta 1940

Marija Medved, Mičica

Kajuh, Marija Medved in Vlado Weingerl

Iz pisma

Kako je tebi, draga moja,
kako živiš v teh težkih dneh,
ko vsem zamrl je nasmeh
in mro narodi sredi boja?

So še kot včasih pota tvoja,
še sije ti upor v očeh?
Še veruješ, da bo v ljudeh
prav taka misel, kot je moja?

Zdaj kmalu bo zapadel sneg.
Pri nas se ga ljudje bojijo.
Jaz mislim, da bo dober lek,

zakaj, že zdaj ljudje norijo
od lakote in kolnejo vse vprek,
čprav še ni zapadel sneg! ...

Silva Ponikvar

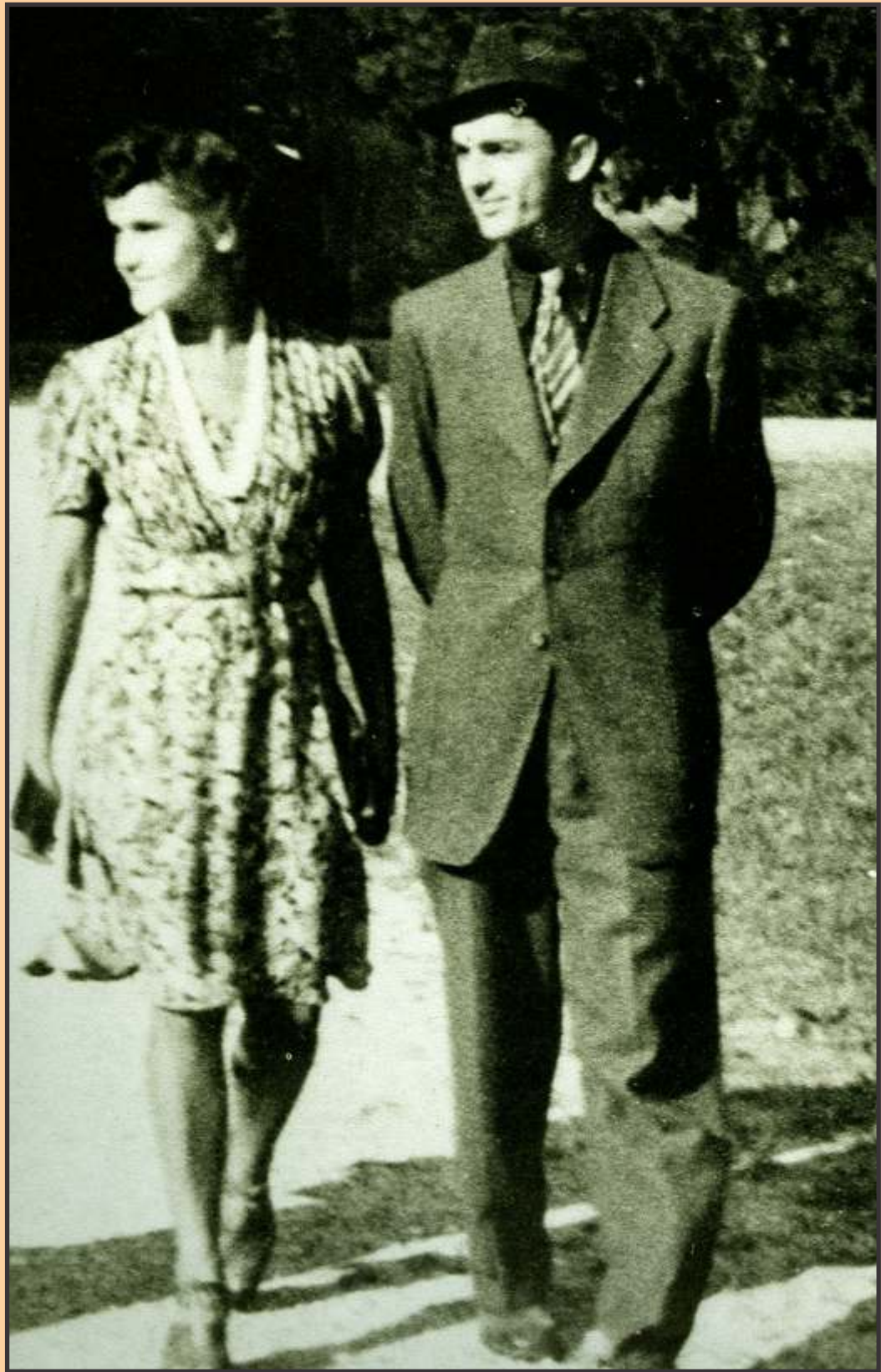
Konec decembra 1941 se je porodila pri Kajuhovih ljubljanskih znancih ideja, da skupaj praznujejo in pričakajo prihod novega leta. Zamisel je bila navdušeno sprejeta, delo so si razdelili in se ga zavzeto lotili. Kajuh in Zdenko Zavadlav sta prevzela skrb za organizacijo, za družbo in glasbo pa je poskrbel Bojan Štih. Ob tej priložnosti sta se spoznala Kajuh in Silva Ponikvar. V januarju sta se še nekajkrat sestala. Med njima je vzklila močna ljubezen.

Italijani so Silvo sumili sodelovanja z Osvobodilno fronto in s partizani, zato so jo kar dvakrat zaprli. V času Silvine odsotnosti je dosegla Kajuhova pesniško izpovedna moč svoj umetniški vrhunec. V pesmih je prisotno globoko čustveno razmerje do dekleta, obenem pa njegova poezija odkriva prvine pesnikovega človeškega jedra. Ta ljubezenska lirika sodi med najlepše erotične pesmi v slovenski literaturi. Pesmi je Kajuh pošiljal Silvi v zapor in obema so dajale novih moči, da sta v tistih težkih časih lažje prenesla nasilno ločitev.

Pred odhodom iz Ljubljane je Kajuh Silvi podaril zvezek svojih pesmi in na koncu zvezka v nekaj vrsticah zapisal svojo oporočo, v kateri je vse zapustil Silvi, ki je takrat nosila njunega, nikoli rojenega otroka ...

Silva in Kajuh

Na sprehodu v Tivoliju

*Kričal bi od žalosti in sreče, tako Te ljubim.
Od žalosti, ker sem te izgubil. Od sreče, ker te vendarle
imam. Vem, da je tudi tebi tako. Potihoma upam, da je to,
kar mi je povedala mama, res! Silvica, ne moreš si misliti,
kako sem srečen. Otrok! Živ, majcen, droben otrok, ki bo
ves Tvoj in moj. Oh, kako bova še srečna. Toda če ne bo
imel očeta, tedaj mu bodi Ti oče in mati. Pripoveduj mu o
meni in povej mu, kako neizmerno sem Te ljubil. Ti sama
pa se vedi kot moja žena, kateri zapuščam vse, kar imam
in kar pripada meni.*

Vedno Tvoj Korlek

Prepis Kajuhove oporoke

Na vrtu pri Ponikvarjevih

Ne bo me strlo

*Ne bo me strlo to,
da ni te več ob meni,
še više dvignil sem glavó,
še bolj mi v prsih je zavrelo,
še bolj po žilah zakipelo ...*

*Ti sama veš,
kako mi je hudo,
in ker te ljubim,
prav zato
sem stisnil pest
še bolj krepko ...
A kadar bo drugačen svet,
se vrneš
čisto, čisto moja,
če pa tedaj
me več ne bo,
vzravnaj
kot jaz sedaj glavo,
saj vem,
kako ti bo hudo.*

Ljubljanski Tivoli, 1942

Preveč je sreče

*Preveč je sreče v srcu mojem,
morda bom spet v objemu tvojem,
in žalosti je v njem preveč,
morda ne bom te videl več.*

Samo en cvet

*Samo en cvet, en češnjev cvet,
dehteč in bel
odlomi, moja draga!
Ne bom ga za klobuk pripel,
ne bom ga v gumbnico si del,
odlomi ga, odlomi, draga!*

*Jaz bom ljudem poslal ta cvet,
vsakomur, ki na križ pripet
trpi v pomladi tej ...
In glej, ta drobni češnjevi cvet
bo v njih izbrisal malodušja sled
in spet razžaril tožni jim pogled.*

*Samo en bel, en češnjev cvet
odlomi, moja draga,
saj veš, kako vsak tak pozdrav
človeku za rešetakmi pomaga.*

Pod tivolskim gradom 1942. leta. Na levi Kajuh, na desni Silva Ponikvar

Marta Paulin - Brina

Nekaj dni po Kajuhovem odhodu iz Ljubljane je v partizane odšla tudi poznejša članica kulturniške skupine XIV. divizije, plesalka Marta Paulin - Brina. Že prvi večer, ko se je pridružila soborcem v Bazi 21, so ob tabornem ognju priredili manjši miting. Na njem je med ostalimi sodeloval tudi Kajuh s svojimi pesmimi. Njegovi globoko doživeti verzi, izredna moč posredovanja ter naravna, a ne vzvišena zanesenost so osvojili slehernega poslušalca.

Med vojno se je uresničila ena največjih pesnikovih želja; razmnožili so njegovo prvo pesniško zbirko, dogodek, ki je presegel divizijski okvir. V zasilnem zatočišču, v mrzli baraki, so borci zakurili ogenj, dim se je sukal skozi streho, od koder je veter sipal padajoči sneg. V tako nenavadnih okoliščinah je bila natisnjena Kajuhova pesniška zbirka »Pesmi«. Akademski kipar Janez Weiss - Belač je risal osnutek naslovnice, Marta Paulin - Brina pa je s pisalnim strojem na kolenih prepisovala pesmi, ki jih ji je po spominu narekoval Kajuh. V zbirki je bilo 27 njegovih pesmi, natisnili so jih v 38 izvodih.

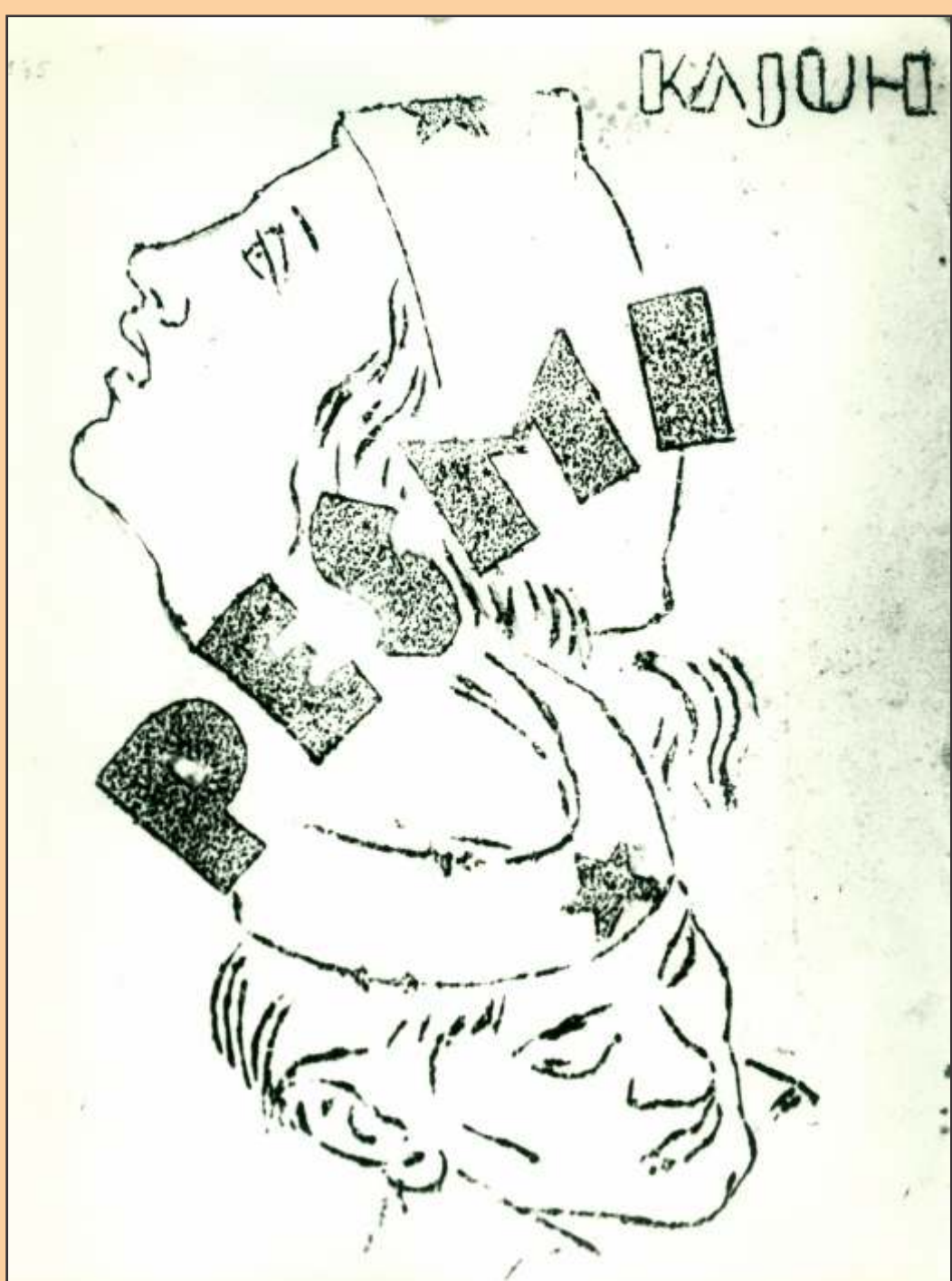
Po dolgem in težavnem pohodu so v temi prišli do Žlebnikove domačije. Kajuh se je napotil naravnost k že ležečim kulturnikom in odložil brzostrelko. Ulegel se je k Marti Paulin - Brini. Sredi noči je hišo napadla nemška izvidniška patrulja, ki je bila za mladega Kajuha usodna.

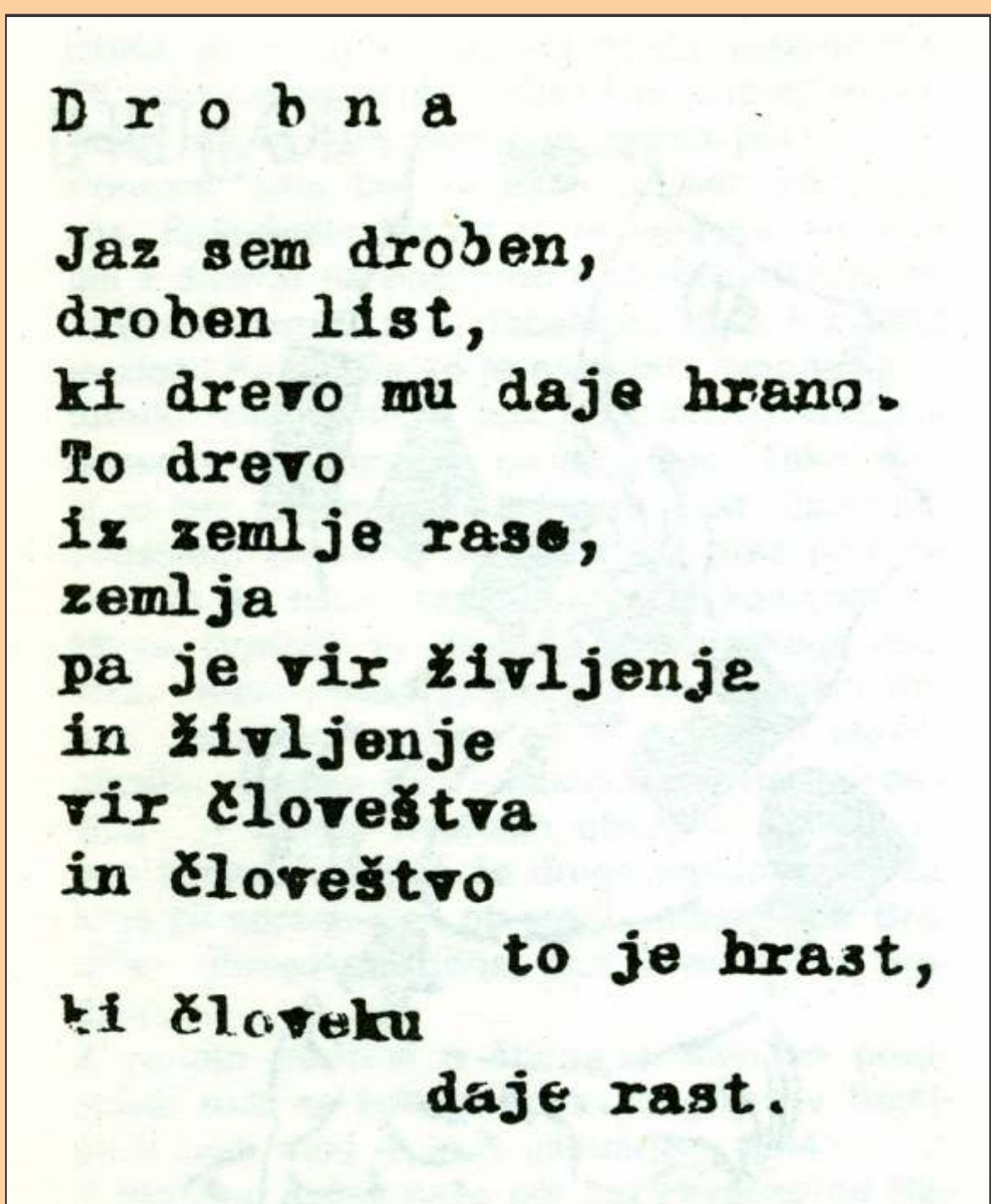
Brina, oktober 1943

Plesalka Marta Paulin - Brina, plesna točka na mitingu

Prva Kajuhova pesniška zbirka

Iz zbirke Kajuhovih »Pesmi«

Brina in Kajuh v Starem trgu pri Ložu, oktober 1943

Kulturniška skupina XIV. divizije, november 1943

Naša pesem

Moja pesem ni le moja pesem,
to je krik vseh nas!
Moja pesem ni le moja pesem,
to je boj vseh nas.

Biti mlad v teh težkih časih,
to se pravi
brez mladosti biti mlad,
zreti starega sveta propad,
skrivati premnogo nad,
to se pravi biti mlad ...

Pa je vendar sreča biti mlad,
biti mlad in poln nad!

V okolici gradu Snežnik, 1943

Iz tega kratkega obdobja našega skupnega delovanja v partizanski vojski bi hotela izluščiti Kajuhovo podobo, ki smo jo doživljali v enem samem ognju vznemirljivega revolucionarnega navdušenja v okviru vojne in smrti. Vendar mi ni lahko. Mogla bi le opisovati, kako je ob naših skupnih srečanjih z ljudmi vplivala moč njegove besede na nas. Bil je enostaven, preprost, prepričljiv in njegove tople, dobre besede so povsod našle topel odmev. K temu je še prispevala njegova prikupna zunanost, barva glasu, otroško prijazen smehljaj. Nikdar malodušen je znal s svojim nastopom pričarati neomajno zaupanje, saj je njegova strastna beseda o tem, da bo jutri vse drugače, lepše, pregnala vse dvome v zmago. V svojem ravnanju je bil nagel in odločen, kar sem nešteto opazovala, kadar smo se znašli v težkih trenutkih in je bilo treba ukrepati.

Spomini Marte Paulin - Brine na Kajuha